

**ŞEHİR ŞİİRLERİ VE ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ'NIN EDİRNE
GAZELLERİ**

City Poems And The Odes Of Edirne By Sheikh Ul-Islam Yahyâ

Dr. H.Dilek BATİSLAM*

ÖZ

Divan edebiyatında şehirleri ve şehirlerin özelliklerini anlatan çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış eserler bulunmaktadır. Bu tür eserlerin en bilinenleri şehrengizlerdir. Şehrengizler dışında, divanlarda redifi şehir adı olan gazeller de vardır. Söz konusu gazeller, şehir şiirleri içerisinde değerlendirilebilecek örneklerdir.

Makalemizde, şehirlerin tarihine ve kültürüne dair bazı bilgiler elde edilmesini sağlaması bakımından önemli olan şehir şiirlerinin çeşitli örnekleri hakkında bilgi verdikten sonra Şeyhülislâm Yahyâ ve Edirne şiirleri üzerinde duracağız. Yahyâ'nın Edirne redifli iki gazelinden yola çıkarak, şairin şiirlerinde Edirne'nin hangi özelliklerine değindiğini tespit edeceğiz. Edirne'yi anlatan başka gazellerden de yararlanarak Yahyâ'nın gazelleriyle diğer örnekler arasındaki benzerlik ve farklılıkları göstermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Gazel, Edirne, Şeyhülislâm Yahyâ.

ABSTRACT

There are works dealing with cities and their characteristics written in various verse forms in Divan Literature. The well known ones of these works are shehrehngizs. Except shehrehngizs, in divans, there are odes whose redifs are the names of the cities. The so-called odes are the samples that can be analyzed under the title of city poems.

In this article, we will study sheikh ul-islam Yahyâ and his poems about Edirne after giving information about the various samples of city poems that are of importance in terms of providing information about the cultures and histories of cities. Starting with two odes with Edirne redif of Yahyâ, we will try to determine which aspects of Edirne have been dealt with in poet's poems. We will try to show the differences and similarities between Yahyâ's odes and other odes by considering other odes dealing with Edirne.

Key words: City, ode, Edirne, Sheikh ul-islam Yahyâ.

Divan edebiyatında şehirleri konu edinen çeşitli eserler vardır. Söz konusu eserlerin hem manzum hem mensur örnekleri bulunmakla birlikte manzum örneklerle daha sık karşılaşılır.

* Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Öğrt. Üyesi.

Şehirlerle ilgili manzum eserlerin en bilinenleri şehrengîzlerdir¹. Şehrengîzlerin dışında nesip bölümünde bir şehrin tasvir edildiği kasidelerle redifi şehir adı olmayıp şehirleri anlatan gazeller de vardır. Söz konusu kasidelere Füzûlî'nin Bağdat², Nef'î'nin Edirne³, Nedim'in İstanbul⁴, Nâbî'nin Manisa⁵, Nâ'îlî'nin Edirne⁶, Diyarbakırlı Lebib'in Halep⁷ ile ilgili kasideleri; gazellere ise, Dede Ömer Rûşenî'nin Aydın ve Bursa'yı⁸ anlattığı gazelleri vb. örnek verilebilir. Şehirleri anlatan gazelerde şehrin adı redif olarak kullanılır. Bu tür gazellere divanlarda rastlamak mümkündür. Örneğin, Dede Ömer Rûşenî'nin Tebrîz⁹ (Farsça), Karamanlı Aynî'nin Konya, Şam, Antalya¹⁰, Hayâlî ve Nef'î'nin Edirne¹¹, Şeyhülislâm Yahyâ'nın Halep, Bağdat, İstanbul, Edirne¹², Nâbî'nin Medine¹³ redifli gazelleri gibi. Murabba (mütekerrir) nazım şekliyle yazılmış

¹Şehrengîzler hakkında en kapsamlı çalışmalardan biri, Ağâh Sırrı Levend'in Türk Edebiyatında Şehrengîzler ve Şehrengîzlerde İstanbul, İst. 1958, adlı çalışmasıdır. Daha sonraları çeşitli şehrengîzler üzerine çok sayıda başka çalışma da yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların bir kısmı hakkında Cemal Kurnaz'ın "Arayıcızâde Hüseyin Efendi ve Derviş Ömer Efendi'nin Bilâdiyeleri", Divan Edebiyatı Yazıları, Akçağ Yay. Ank., 1997, s.230-252 makalesinde yer verilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili olarak: Halit Dursunoğlu, "Klasik Türk Edebiyatında Bir Şehrin Güzelleri ve Güzellikleriyle İlgili Eserler (Şehrengîzler)", TDAY Belleten, 2003-II, TDK. Yay. Ank., s.57-74 ve Fatih Tıgılı, "Klasik Türk Edebiyatında Şehrengîz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi", Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 2/4 Fall 2007, s. 763-770 adlı makalelere bakılabilir.

²Fuzûlî Türkçe Divan, (hzl. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cunbur), İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1958, s.45-50.

³Nef'î Divanı, (hzl. Metin Akkuş), Akçağ Yay., Ank., 1993, s.62-65; Orhan Şaik Gökyay, "Divan Edebiyatında Şehirler II İstanbul ve Edirne", Tarih ve Toplum, C.XVIII, S.106, İletişim Yay., İst., 1992, s.12.

⁴Nedim Divanı, (hzl. Muhsin Macit), Akçağ Yay., Ank., 1997,s.85-87 ; Orhan Şaik Gökyay, "Divan Edebiyatında Şehirler I ", Tarih ve Toplum, C.XVIII, S.105, İletişim Yay., İst., 1992, s.10-11.

⁵Nâbî Divânı, (hzl. Ali Fuat Bilkan), MEB. Yay., İst. 1997, C.I, s.146-148.

⁶Nâilî-i Kadim Divanı, (hzl. Haluk İpekten), MEB. Yay., İst. 1970, s.68-71; Ayşegül Mine Yeşiloğlu, "Şiirlerle Edirne", Yedi İklim Kültür Edebiyat Dergisi, (Edirne Özel Sayısı), C. 6, S. 47, İst., 1994, s.71-73.

⁷İdris Kadioğlu, Diyarbakırlı Lebib Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvanı, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayınları, Malatya 2005, s.262-263.

⁸Orhan Kemal Tavukçu, Dede Ömer Rûşenî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni Erzurum, 2005, s. 226-227, 286-287.

⁹Tavukçu, a.g.e, s. 230-231.

¹⁰Karamanlı Aynî Divanı, (hzl. Ahmet Mermer), Akçağ Yay., Ank. , 1997, s. 571, 634, 635.

¹¹Hayâlî Divanı, (hzl. Ali Nihat Tarlan), Akçağ Yay., Ank. 1992, s.262; Akkuş, a.g.e, s. 337-338.

¹²Şeyhülislam Yahyâ Divanı, (hzl. Hasan Kavruk), MEB. Yay., Ank., 2001, s. 67, 219, 335, 379, 407.

¹³Bilkan, a.g.e, C.II, s.535.

Mihri Hatun'un 25 bentlik Lâdik¹⁴, Ravzî'nin 12 bentlik Dukakin¹⁵, Hamdî'nin Bartın¹⁶ gazeli, Tevhîde Hanım'ın İzmir ve Manisa¹⁷ destanları da şehir şiirleri arasında sayılabilecek örneklerdendir.

Genellikle şehirlerin övgüsünü yapıp güzelliğini tasvir etmek amacıyla yazılan şehir şiirlerinde, farklı özellik taşıyan örnekleri olmakla birlikte, dört temel unsura yer verildiği görülür. Bunlar: Tabiat güzelliklerinin, şehirlilerin, mimarî eserlerin ve olayların tasviridir. Şehirlerin övgüsünün yapıldığı şiirlerin yanı sıra bir şehrin kaybı nedeniyle yazılan şehir mersiyeleri de şehir şiirleri olarak kabul edilebilir¹⁸.

Seyyid Mehmet Rızâ'nın Kızanlık'ta yetişen elmalardan söz ettiği Kızanlık kasidesi ile Ubeydî'nin Eski Zağra'nın armutlarını anlattığı şiirleri de şehir şiirleri geleneği içinde değerlendirilebilecek ilginç örneklerdendir¹⁹.

Daha önce şehir şiirleri konusunda yapılmış çeşitli çalışmalar vardır²⁰. Sıraladığımız bu örnekler dışında şehir veya yer adlarını konu alan bir başka tür de belde kelimesinin çoğulu olan bilâd ya da büldândan yola çıkılarak bilâdiye, kasîde-i büldân ya da esmâ-i büldân vb. isimlerle adlandırılan şiirlerdir. Bilâdiyelerde genellikle belde adlarının tevriyeli kullanımlarına yer verilir. Ancak bu durum sadece bilâdiyelere özgü değildir. Divan şairlerinin şiirlerinde şehir adlarını kelime anlamlarını da dikkate alarak benzetme unsuru olarak kullandıkları ve bunu yaparken de tevriyeye başvurdukları bilinir. Beyit bütünlüğü çinde görülen bu kullanım daha sonraları şiirin bütün beyitlerine yayılarak bilâdiye türünü meydana getirmiştir²¹.

Şehir şiirleri ve bilâdiyelerin dışında Divan şairleri yer adlarını, geniş bir çağrışım ağı oluşturacak biçimde kullanmışlar, bu arada o yerin tarihi, toplum

¹⁴ Mihri Hâtun Divânı, (hzl. Mehmet Arslan), Amasya Valiliği Yayını, Yayın No:24, Ank. 2007, s.327-331.

¹⁵ Ravzî Divanı, (hzl. Yaşar Aydemir), Birleşikkitabevi Yay., Ank. 2007, s.183-184.

¹⁶ Dîvân-ı Hamdî (Serbestzâde Ahmet Hamdî İskilibî), (hzl. İsmail Güleç), Pan Yay., İst. 2004, s.78.

¹⁷ Tevhîde Hanım ve Divânı, (Osmanlı Taşrasında Kadın, Şâir, Mevlevî Olmak), (hzl. Gürol Pehlivan-Bülent Bayram-Mehmet Veysi Dörtbudak), Manisa Belediyesi Yay., Manisa 2006, s.186-190.

¹⁸ Vanço Boşkov, "Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Şehir Mersiyeleri", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı:12, Fasikül:1, Sevinç Matbaası, Ank., 1980, s. 69-70; Cemal Kurnaz, Divan Edebiyatı Yazıları, Akçağ Yay., Ank., 1997, s.253.; Mustafa İsen, Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye, Akçağ Yay. Ankara 1994, s.134-135.

¹⁹ Kurnaz, a.g.e., s.253-264.

²⁰ Kurnaz, a.g.e., s.230-264.

²¹ Kurnaz, a.g.e., s.232-233 ve ayrıca bkz. Metin Akkuş, Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebi Türler ve Tarzlar, Fenomen Yay. Ank. 2006, s.34-41.

yapısı, kültürü ve doğal güzelliklerine ilişkin bazı bilgileri doğrudan veya dolaylı yoldan bize ulaştırmışlardır. Yer adlarını çeşitli yönleriyle tanımlarken geçmişe ait kültürel değerler ve günlük yaşamla ilgili önemli ipuçlarını günümüze taşımışlardır²².

Şehir tasvirlerinin bulunduğu eserlerden bir diğeri de tezkirelerdir²³. 16. yüzyıl tezkire yazarı Hasan Çelebi'nin bu yüzyılın diğer tezkire yazarlarıyla kıyaslandığında tezkiresinde şehir tasvirlerine daha çok yer verdiği görülür. Hasan Çelebi, tezkiresindeki şehir tasvirlerinde daha çok şehrin tarihî, coğrafi, siyasi, dinî özelliklerini, tabiat güzelliklerini ve kültür yapısını dikkate almıştır. Şairleri anlatırken, mensup oldukları şehirlere ve şehir tasvirlerine genellikle başta, bazen de ortada veya sonda yer vermiş, şairlerin isimleriyle mensup oldukları şehrin tasviri arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır²⁴.

Şehir şiirleri örneği olarak kabul edebileceğimiz Edirne redifli iki gazeli üzerinde duracağımız Şeyhülislâm Yahyâ, sadece 17. yüzyıl divan şiirinin değil bütün divan şiirinin önemli şairlerinden biri olarak kabul edilmiş olup 1561 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sultan III. Murad dönemi Şeyhülislâmlarından, Bayramzâde Zekeriya Efendi'nin oğludur. Önce babasından, sonra Abdülcebbarzâde Derviş Mehmed Efendi'den ders alarak eğitimine devam etmiş ve Şeyhülislâm Malulzâde Seyid Mehmed Efendi döneminde 1580 yılında mülâzemet almıştır.

Şeyhülislâm Yahyâ, genç yaşta ilmiye mesleğinde yükselmiş çeşitli yerlerde müderrislik, kadılık, kazaskerlik görevlerinde bulunmuş üç kez de şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir. Değişik medreselerde müderrislik yapan şair, Halep, Şam, Mısır, Edirne ve İstanbul kadılıkları görevlerinde bulunmuştur. Anadolu ve Rumeli kazaskerliği yapmış, 1606 yılında azledilmiştir. Sonra iki defa daha aynı görevi almış, Sultan Genç Osman'ın öldürülmesi olayında görevinden ayrılan Esat Efendi'nin yerine şeyhülislâm olmuştur.

²² Cem Dilçin, "Divan Şiirinde Çağrışım Ögesi Olarak Yer Adları", Tunca Kortantamer İçin, Ege Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Yayın No:6, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir, 2007, s.105-140; İsmail Arıkoğlu, "Divan Şiirinde Şehir Adlarının Tevriyeli Kullanımı Aydın-Tire Örneği", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.23, Bahar, Konya, 2008, s. 137-144.

²³ Bu konuyla ilgili olarak: Pervin Çapan, "Tezkirelerde İstanbul'un Ele Alınışı", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C.XXXI, S.81. İst., 2004, s.25-52 ve Aysun Eyduran, "Biyografi Kaynaklarında Şehir Kültür İlişkisi ve Bunun Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresinde Görünüşü", Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S.12, Kış, Ank., 2000, s.29-44 adlı makaleler örnek verilebilir.

²⁴ Süreyya Ali Beyzadeoğlu, "Hasan Çelebi Tezkiresindeki Şairlerin Şehirlere Göre Tasnifi ve Şehir Tasvirleri", İlmî Araştırmalar, İst., 2001, S.11, s.41-44.

Şeyhülislâm Yahyâ'nın sadrazam Kemankeş Kara Ali Paşa ile arası açılmış ve bu nedenle görevinden azledilmiştir. Sultan IV. Murad'ın saygı ve sevgisini kazanan şair, bu dönemde hayatının en parlak ve itibarlı devrini yaşamış, padişahla birlikte Revan ve Bağdat seferlerine de katılmıştır. IV. Murad'ın ölümüne kadar gücünü ve itibarını korumayı başaran şair, padişahın ölümünden sonra onun yerine tahta geçen Sultan İbrahim zamanında da görevinde kalmakla birlikte itibar kaybına uğramıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en görkemli devrinde, Kanunî zamanında doğmuş olan Yahyâ şairliği kadar bilim adamlığında da haklı bir üne sahiptir. Herkes tarafından sevilen zarif, rind-meşreb, şakacı ve mütevâzı bir kişiliğe sahip olup devlet işlerinde fikir ve görüşlerinden yararlanılmıştır. Şeyhülislâm Yahyâ 1644 yılında ölmüştür.

Daha çok şairliğiyle ün kazanan Şeyhülislâm Yahyâ gazel şairi olarak lirik ve şûhâne şiirleriyle on yedinci yüzyılın en seçkin şairlerindedir. Duygu ve hayali zengin, renkli, geniş olup ince üslûbuyla tanınmıştır. Gazel yazmadaki gücü, ustalığı kendi döneminde ve sonraki dönemlerde her zaman övülmüştür. Şiirleri genellikle rindâne ve âşıkânedir. Gazellerinde aşk önemli bir yer tutar.

Şeyhülislâm Yahyâ şiirlerinde bazı mahallî unsurlara da yer vermiştir. Özellikle İstanbul'un güzelliklerinden ve çeşitli semtlerinden söz etmiştir. Yahyâ'nın şiirlerinde tabiat da yer alır. Şairin şiirleri arasında mevsimleri (kış ve sonbaharı) ve nevruzu konu edinen örnekler vardır. Rubâî vezniyle gazel yazan ender şairlerden biri olan Yahyâ, aruzu kullanmakta oldukça ustadır. Akıcı, coşkulu, lirik bir anlatıma sahiptir. Gazellerinin bir kısmı bestelenmiştir. Şiirlerinde sade bir dil kullanmıştır. Arapça Farsça kelimelerden çok İstanbul Türkçesini, konuşma dilini, atasözü ve deyimleri sıklıkla kullanan şair, şiirlerinin daha anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Şeyhülislâm Yahyâ'nın en önemli eseri Divanı'dır. Divan'ın çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır. Divan'daki şiirlerin sayısı nüshalara göre farklılık gösterir. Yahyâ'nın diğer eserleri ise; Ferâiz Manzumesi Şerhi, Kaside-i Bürde Tahmisi, Nigaristan Çevirisi ve Fetavâ-yı Yahyâ'dır²⁵. Şeyhülislâm Yahyâ Divanı iki kez yayımlanmış²⁶ ve Divan üzerinde iki doktora bir de yüksek lisans tezi hazırlanmıştır²⁷.

Şeyhülislâm Yahyâ Divanı'nda bulunan şehir adlarının redif olarak

²⁵ Kavruk, a.g.e., s. xiii-xxxii.

²⁶ Kavruk, a.g.e. ; Yahyâ Divanı, (hzl. Rekin Ertem), Akçağ Yay., Ank., 1995.

²⁷ Kavruk, a.g.e., s. xxviii.; Abdullah Eren, Şeyhülislam Yahya Divanı'nın Tahlili, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Erzurum, 2004.

kullanıldığı gazeller dikkat çekicidir. Şair söz konusu gazellerinde redif kelimesinde adı geçen şehirlerin çeşitli özelliklerinden söz etmektedir. Halep, Bağdat, İstanbul ve Edirne redifli gazellerinde bu şehirler hakkında bazı bilgiler verilir²⁸.

Edirne, Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik etmesi, tarihî ve kültürel bakımdan birçok özelliğe sahip olması nedeniyle Divan Edebiyatında çeşitli şekillerde sık sık söz konusu edilen şehirlerdendir²⁹. Edirne'nin özellikleri pek çok edebî eserde çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. Şehrengîzler arasında Edirne şehrengîzleri de sayıca çoklukları açısından dikkat çekerler³⁰.

Hasan Çelebi, tezkiresinde Edirneli 46 şairden söz eder. Ancak, 19 şairi anlatırken Edirne tasvirine yer verir. Edirne'yi daha çok doğal güzellikleri ve dilberlerinin câzibeli oluşuyla ele alır. Ayrıca Edirne'nin başka bazı özelliklerini de tasvir eder. Hasan Çelebi'nin tasvirlerine göre; Edirne, cennetteki "Selsebil" çeşmesi ve "Tesnîm" ırmağını andıran tertemiz suları, her hasta ve dertli için gönül açıp şifa veren havasıyla tanınmıştır. Dünyadaki şehirler içerisinde tatlı suyu, latif havasıyla benzeri yoktur ve "Dârü'n-nasr ve'l-meymene" diye vasıflandırılır. Övülmeye değer sıfatlara sahip, nehirleri, dereleri sanki birer âb-ı hayat, bağları, bahçeleri cennete benzerdir³¹. Cana can katan havasıyla attar tablasını, etrafa misk saçan reyhanlarla dolu toprağıyla da Tibet miski ve Tatar nâfesini andırır. Güzel ağaçların bulunduğu bir ormanda gizlenmiş, Rum'daki şehirler içerisinde tatlı suyu ve temiz havasıyla ünlenmiştir. Seba ülkesinin gül bahçelerinden daha gönül açıcı, İrem bostanlarından daha cana can katıcı güzelliklere sahiptir. Ay yüzlü sevgililerin saçlarının câzibesi gibi gönül alıcı, gümüş göğüslü güzellerin yüzleri gibi bayındır görünüşlüdür. Rüzgârı İsâ'nın nefesi gibi dirilticidir. Nehirleri ve bol sularıyla altınla yaldızlanmış muntazam bir kitaba benzer. Bağının en küçük bir fidanı bile serv-i sehîyi kıskandırır, cennete benzeyen bahçeleri ise sözle anlatılmayacak kadar güzeldir. Kültürlü

²⁸ Kavruk, a.g.e., s. 67, 219, 335, 379, 407.

²⁹ Bu konuda; Rıdvan Canım, Edirne Şairleri, Akçağ Yay., Ank., 1995; Rıdvan Canım, "Şiir Tarihimizde Edirne ve Edirne Şairleri", Trakya Üniversitesi I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu, 23-25 Ekim, Edirne, 2002; Yedi İklim Kültür Edebiyat Dergisi, (Edirne Özel Sayısı), C. 6, S. 47, İst., 1994; Emin Nedret İşli, M. Sabri Koz, Edirne: Serhattaki Payitaht, YKY., İst. 1998 adlı çalışmalara bakılabilir.

³⁰ Ahmet Kırkkılıç, "Edirne Şehrengîzleri ve Şairleri", Yedi İklim Kültür Edebiyat Dergisi, (Edirne Özel Sayısı), C. 6, S. 47, İst., 1994, s.94 -101.

³¹ Hasan Çelebi Tezkiresi'ndeki Edirne tasvirlerinde olduğu gibi Edirne'nin özellikle suyu ve bir su şehri olduğu diğer bazı kaynaklarda da söz konusu edilmiş, Edirne'de çok sayıda çeşme ve sebül bulunduğu belirtilmiştir. Bu konuda Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde de bilgi verilir. Ayrıca, bk. Semavi Eyice, "Edirne (Çeşmeler, Sebiller)" mad., *DİA*, C.10, İst., 1994, s.439-440.

insanların varlık cevherine maden olan, tatlı ve güzel şiir söyleyen şairlerin menbaı sayılan, belâgat sahibi şairlerin ocağıdır. Kemâl sahibi kişilerin ve “sihr-i helâl” sanatıyla şiir yazar şairlerin kaynağıdır. Güzelliklerinin sözle anlatılması güçtür. Her yeri övülecek güzelliklerle doludur. Bu güzellikler menkıbelerle, övgülerle taçlandırılrsa yeridir³².

Hasan Çelebi'nin tezkiresindeki Edirne tasvirlerinin dışında el yazması başka eserlerde de Edirne anlatılmıştır. Eski metinlerde farklı Edirne manzaraları tasvir edilerek Edirne'nin geçmiş zamanlardaki durumuna dair çeşitli bilgiler verilmiştir³³.

Makalemizde Şeyhülislâm Yahyâ'nın şehir gazellerinden Edirne redifli iki gazeli inceleyeceğiz. Bu iki gazeli seçmemizin nedeni Edirne gazellerinin diğer şehir redifli gazellerden hem sayı hem de içerik bakımından biraz daha farklı olmasıdır.

Edirne gazellerinden biri sekiz diğeri beş beyitlik olup her iki gazel de “Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün” vezniyle yazılmıştır. Söz konusu gazelleri ve günümüz diline çevirilerini aşağıda veriyoruz:

I. Gazel:

Gül ruhun bûyın sabâdan aldı âb-ı Edrene
Ben de bildüm ki olur erzân gül-âb-ı Edrene

(Edirne'nin suyu saba rüzgârından gül yanağının kokusunu aldı. Ben de Edirne'nin gül kokulu suyunun neden değerli olduğunu anladım).

Şöyle ma'mûr oldu hûbân-ı Sitânbul ile kim
Câydur bir gence her künc-i hârâb-ı Edrene

(İstanbul'un güzelleriyle öylesine mamur oldu ki Edirne'nin harap köşelerinin her biri bir hazine yeridir).

Özge 'âlem viridi lutf ile o şehri-i dil-keşe
'Alemün sultânı şâh-ı kâm-yâb-ı Edrene

(Dünyanın sultanı, Edirne'nin mutluluğa ulaşmış padişahı, lutfu ile o gönül çeken şehre başka bir özellik verdi).

³² Beyzadeoğlu, a.g.e., s.51-53.

³³ Süreyya Ali Beyzadeoğlu, “El Yazması Belgelere Göre Edirne Manzaraları”, Trakya Üniversitesi Fen-Edeb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2002), Edirne Valiliği Yay., Edirne, 2005, s.85-92.

Hazret-i Sultân Murâd ol şâh-ı 'âlf-kadr kim
Pây-bûsıyla mu'azzamdur cenâb-ı Edrene

(O yüce değerli padişah Sultan Murat Hazretleri ki (onun) ayağının öpüşüyle (gelmesiyle) Edirne yücelik ve itibar kazandı).

Makdemiyle şöyle rif'at buldı ol şehr-i güzîn
Nüh sipihre ta'n ider şimdi kıbâb-ı Edrene

(Ayağını basmasıyla o seçkin şehir öylesine yücelik buldu ki Edirne kubbeleri şimdi dokuz kat gökyüzüne doğru yükselir, gök kubbeyeyle yükseklik yarışına girer).

Şemme-i lutfun virüp hâssıyyet-i müşk ü gül-âb
Kadr ü kıymet bulmada âb ü türâb-ı Edrene

(Padişahın) (Lutfunun bir kerelik kokusu Edirne'nin toprağına ve suyuna gül suyu ve misk özelliği verip değerini artırdı, padişahın Edirne'ye gelişi Edirne'nin suyunu ve toprağını değiştirdi).

Anı döndermişti pîr-i köhne-sâle rûzgâr
Hamdüli'lâh yine 'avd itdi şebâb-ı Edrene

(Zaman, devir onu (Edirne'yi) yaşlandırmıştı. Allah'a şükürler olsun ki Edirne'nin gençliği yine geldi).

İltifâtun bir safâ bağışladı Yahyâ'ya kim
Virmeye bir meste ol hâli şarâb-ı Edrene³⁴

(Padişahın) (İltifatın Yahyâ'ya öyle bir mutluluk bağışladı ki bir sarhoşa Edirne şarabı o mutluluğu veremez).

II. Gazel:

Bir zamân gülşen degül miydi sarây-ı Edrene
Söylemez mi bülbül-i destân-serâ-yı Edrene

(Edirne sarayı bir zamanlar gül bahçesi değil miydi? Bülbül Edirne sarayının destanını söylemez mi?)

Bir fezâdur pür has u hâşâk her bir gülşeni
Reşk-i gülşenmiş zamân ile kazâ-yı Edrene

(Edirne kazası eskiden gül bahçesini kıskandırmışken şimdi her bir gül bahçesi çer çöple dolmuş ve bahçelerdeki güzellikler yok olmuş).

³⁴ Kavruk, a.g.e., s.335.

Dil-hırâş eyler nazar kıldukça mihnet artırır
Dil-güşâ her bir makâm-ı gam-zidâ-yı Edrene

(Edirne'nin gamı def eden her bir gönül açıcı yeri baktıkça yürek parçalar, sıkıntı arttırır).

Bâdeden hâlî eser yok aşkdan bir kimsede
Bî-sebebe memdûh imiş âb u hevâ-yı Edrene

(Edirne'nin havası, suyu sebepsiz yere övülmüş. İçki kalmamış, kimsede aşktan eser yok).

Edrene Yahyâ ayaklanmış ayaklansun diyü
Makdem-i şâhî umar bây u gedâ-yı Edrene³⁵

(Yahyâ, Edirne ayaklansın diye ayaklanmış. Edirne'nin zengini ve yoksulu padişahın gelmesini umar).

Şeyhülislâm Yahyâ'nın yukarıda verdiğimiz ilk gazeli IV. Murâd'ın Edirne'ye gelişi üzerine yazılmış olmalıdır. Bu gazelinde şair Edirne'yi övmüş, olumlu ve güzel özelliklerini anlatmıştır. Padişahın gelişiyle Edirne'nin kazandığı değerden söz etmiştir. Edirne'nin gül kokulu suyundan, İstanbul güzellerinin Edirne'yi şenlendirmesinden, şehrin değişen çehresinden, güzelleşmesinden ve padişahıtan övgüyle söz etmiş bu vesileyle ilgi, ihsan beklentisini de dile getirmiştir.

II. gazelde tasvir edilen Edirne'de ise I. gazeldeki canlılık, güzellik, coşku yoktur. Edirne'nin eski güzelliği kaybolmuştur. Şair, Edirne'nin yok olan güzelliklerinin özlemi içindedir. Geçmişte kalan güzellikleri anlatmak için miş'li geçmiş zamanı kullanır. Her şeyin geçmişte kaldığından dert yanar. Şair, Edirne'nin yeniden iyi günlerine dönmesi için ayağa kalkar. Şehrin de kendisi gibi ayağa kalkıp eski güzelliğine kavuşmasını ister. Ancak bunun gerçekleşebilmesi padişahın Edirne'ye gelmesine bağlıdır. Onun için herkes padişahın Edirne'ye gelmesini umar.

Şeyhülislâm Yahyâ bu iki gazelinde farklı iki Edirne tasviri yapmanın ötesinde padişahın bir şehre gelmesinin şehri ne denli değiştirdiğine de dikkat çekmektedir. Şairin söylediklerinden geçmişte padişahın şehir ziyaretlerinin ziyaret ettiği şehirler açısından önemli bir takım değişiklikleri de beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Belli ki şair de böylesi bir ziyarete tanık olmanın mutluluğunu yaşamış, kendisi de bu ziyaretten olumlu bir şekilde etkilenecek nasibini almıştır. Ancak, ikinci şiirde bu ziyaretten sonra şehir yeniden daha

³⁵ Kavruk, a.g.e., s. 407.

önceki haline dönmüş, şehirdeki hareket, canlılık ve coşku yerini sessizliğe bırakmıştır. Uzun süren bu ölü dönemin ardından şair, şehrin yeniden padişahın ziyareti sırasında olduğu gibi canlanmasını, tedavi edilmiş bir hasta gibi iyileşip ayaklanmasını umar. Bu umudun gerçekleşmesi ise, padişahın tekrar gelmesine bağlıdır. Şehir halkı da durumu fark edip padişahın ikinci kez gelmesini ister.

Şairin yaşadığı yüzyılda Edirne'nin önemi artmış, başta padişah I. Ahmed olmak üzere diğer bazı padişahların Edirne'de oturmasıyla şehir ikinci bir başkent olma özelliği kazanmıştır. I. Ahmed, II. Osman ve IV. Murâd'ın av eğlenceleri nedeniyle Edirne'de kalması şehre duyulan ilgiyi arttırmıştır. IV. Mehmed de Edirne'yi yeniden devlet merkezi haline getirmiş Venedik ve Leh seferi dolayısıyla Edirne'de kaldığı sürece birçok elçiyi burada kabul etmiştir. Ayrıca şehzâdeleri Mustafa ve Ahmed'in sünnet düğünüyle kızı Hatice Sultan'ın onsekiz gün süren düğününü de burada yapmıştır³⁶. Bu bilgiler de bize Şeyhülislâm Yahyâ'nın şiirlerinde yaptığı Edirne tasvirlerinin farklı olma nedenini açıklamaktadır. Şairin I. şiiri padişahların Edirne'de buldukları dönemde şehirde görülen canlılığı II. şiiri ise padişahların gitmesiyle eski haline geri dönen şehri anlatmaktadır.

Şeyhülislâm Yahya'nın çağdaşı Nef'î, IV. Murâd kendisine hicvi yasaklayıp görevinden azledince, hayatının son yıllarını sürgüne gönderildiği Edirne'de Murâdiye mütevelliliği göreviyle geçirmiştir. Hüsrev Paşa'nın Bağdat seferi vesilesiyle Edirne'den Sultan Murâd'a gönderdiği kaside ve 1043'te (1634) padişahın Edirne'ye gelişi üzerine yazdığı bir başka kasideyle yeniden padişahın ilgisini kazanıp İstanbul'a dönmüştür³⁷. Şeyhülislâm Yahya gibi Nef'î de padişah IV. Murâd'ın Edirne'ye gelmesi nedeniyle "Edrine (Edirne)" redifli bir gazel yazmıştır. Nef'î'nin gazeliyle Şeyhülislâm Yahya'nın I. Gazeli birbirine çok benzemektedir. Her iki gazelin vezni, kafiyesi ve redif kelimeleri aynıdır. Sadece Nef'î'nin gazeli Yahya'nın gazelinden bir beyit daha fazladır. İçerik açısından da gazeller arasındaki yakınlık dikkati çekmektedir. Nef'î de şiirinde Edirne'nin çeşitli özelliklerinden havasının, suyunun, toprağının güzelliğinden ve daha çok da padişahın gelişiyle şehirde görülen değişikliklerden, mutluluk ve sevinçten söz eder. Padişahın ilgisini ve ihsanını umduğunu hissettirir. Nef'î'nin gazelini de aşağıda veriyoruz:

Nice dilşâd olmasınlar şeyh u şâb-ı Edrine
Şehri teşrîf etdi Şâh-ı kâm-yâb-ı Edrine

³⁶ Tayyib Gökbilgin, "Edirne" mad., DİA, C.10, İst., 1994, s.426-427.

³⁷ Metin Akkuş, "Nef'î" mad., DİA, C.32, İst., 2006, s. 524.

Sâyesinde şenliğe yüz tutdu sertâser yine
Oldu yeksân cây-ı ma'mûr u harâb-ı Edrine

Ol kadar etdi sirâyet feyz-i hulk u meşrebi
Kevser ü müşk oldu hep âb u türâb-ı Edrine

Nükhet-i hulkuyla hoş-bûy oldu hâki ol kadar
Rûmu Çîn etdi şemîm-i müşk-nâb-ı Edrine

Meşreb-i şühunda bir sır var ki te'sîr eylese
Zâ'i olmaz haşre dek keyf-i şarâb-ı Edrine

Yaraşır Nef'î bu şi'r-i âbdârî âleme
Ber-güzâr eyleirse mânend-i gülâb-ı Edrine

Açdı hurrem etdi zîra gül gibi endîşesin
İltifât-ı pâdişâh-ı Cem-cenâb-ı Edrine

Makdemiyle Edrine tahtın müşerref edeli
Oldu her iklîme gâlib âb u tâb-ı Edrine

Hazret-i Sultân Murâd-ı kâmrân kim hak vere
Eyleye devletle zevk-i bî-hisâb-ı Edrine³⁸

Aynı dönemde yaşamış iki şairin padişahın Edirne'ye gelişi nedeniyle benzer birer şiir yazmaları böyle bir gelenek olup olmadığı sorusunu da akla getirmektedir. Kaside sunma geleneği gibi padişahın belirli bir şehri ziyaretinde de şairlerin bu ziyaretten duydukları mutluluğu ve padişaha geldiği şehri, şehrin özelliklerini tanıtan gazeller sunup padişahın ilgi ve ihsanını kazanmaya çalışmalarının da bir çeşit gelenek özelliği taşıyıp taşımadığı, başka örneklerin bulunup bulunmadığı üzerinde düşünülmesi gereken noktalardır.

Yahyâ ve Nef'î'nin gazelleri gibi Bahtî mahlasıyla şiirler yazan 1590 Manisa doğumlu padişah Sultan I. Ahmed'in de Edirne'yi anlattığı beş beyitlik bir gazeli vardır. Bahtî de muhtemelen gazelini Edirne'de bulunduğu sırada yazmıştır. Padişah ile Yahyâ'nın Edirne'yi şiirlerinde nasıl anlattıklarını gösterip bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla söz konusu gazeli aşağıda veriyoruz:

³⁸ Akkuş, Nef'î Divanı, s. 337-338.

Edirne şehri gibi gerçi şehri-bî-bedel olmaz
Yine ammâ bu dünyâda Sitânbul'a bedel olmaz

Egerçi hûb olur gâyetde ayvası anun ammâ
Sitânbul'un sulu şeftâlusi gibi güzel olmaz

Anun berg-i çınârı zîr-dest itdi Sitânbul'ı
Kimesne dimesün dünyâda kim el üzre el olmaz

Mahalsüz varmışuzdur dime ol şehre sakın ey dil
Zamanında irişdük hak budur böyle mahall olmaz

O şehri-dil-güşânun vafına dinmiş gazeller çok
Velî Bahtî senün nazmun gibi rengîn gazel olmaz³⁹

Bahtî bu gazelinde Yahyâ'dan farklı bir Edirne tasviri yapmıştır. Edirne'yi çeşitli yönlerden İstanbul'la karşılaştırmış fakat İstanbul'u Edirne'den üstün tutmuştur. Edirne'nin eşsiz bir şehir olduğunu ama İstanbul'la kıyaslandığında İstanbul'un yerini tutamayacağını söylemiştir. Edirne'nin ayvası güzeldir ama İstanbul'un sulu şeftalisi kadar güzel değildir diyen şair, "Edirne'nin çınar yaprağı İstanbul'u eli altına almıştır, kimse dünyada el üstüne el olmaz demesin" sözleriyle yine bir karşılaştırma yapar. Bu beyitte ayrıca, divan şairlerinin şiirlerinde sık karşılaşılan "çınar yaprağı-el" arasındaki benzerlik ilişkisinden yararlanır. Arkasından gelen beyitte de gönlüne seslenip "Ey gönül o şehre (Edirne'ye) sakın yersiz gitmişiz deme. Zamanında ulaştık. Gerçek şu ki böyle yer olmaz" der. Son beyitte ise, gönül açıcı şehrin özelliklerini anlatan çok gazeller söylendiğini ama kendi şiiri gibi rengîn gazel söylenmediğini belirterek şiiri bitirir. Kendi şairliğine de över.

Dikkat edilirse Bahtî'nin gazelinde anlatılan Edirne ile Yahyâ'nın gazelindeki Edirne biraz birbirinden farklıdır. Bahtî'nin şiiri bilinen şehir gazellerindeki özellikleri daha çok yansıtır gibi görünmekte olup ayrıca, Edirne bir başka önemli şehirle İstanbul'la karşılaştırılmıştır. Yahyâ da birinci gazelinde İstanbul'un güzellerinden söz eder. Benzer şekilde Hayâlî de Edirne gazelinin aşağıdaki beytinde İstanbul'a yer verir:

İşitip vafın Stanbulun çemende goncası
Agzı suyun akıdır budur gül-âb-ı Edrine⁴⁰

³⁹ İsa Kayaalp, Sultan Ahmed Divanı'nın Tahlili, Kitabevi, İst., 1999, s.218-219.

⁴⁰ Tarlan, a.g.e., s.262.

Hayâlî, Yahyâ gibi Edirne'nin gül kokulu suyunun nasıl oluştuğunu anlatır. Hayâlî'ye göre Edirne'nin gül kokan suyu, goncalarının İstanbul'un özelliklerini duyup ağızlarının suyunun akmasıyla meydana gelmiştir. Örneklerde olduğu gibi Edirne redifli gazellerin çoğunda bir İstanbul Edirne karşılaştırmasına yer verilmesi de dikkat çekicidir. Özellikle Hayâlî'nin Edirne gazelinde bu karşılaştırma daha belirgindir. Edirne için yazılmış dört şairin şiirlerinde de söyleniş biçimleri farklı olmakla birlikte Edirne'nin söz konusu edilen özellikleri daha çok havası, gül kokan suyu, ayvası, çınar ağacı, şarabı, sarayı vb. olup doğal güzellikler ön plandadır. Tezkirelerdeki Edirne tasvirlerinde de genellikle bu tür özellikler üzerinde ayrıntılı olarak durulmaktadır.

SONUÇ

Şeyhülislâm Yahyâ Divanı'daki Edirne redifli iki şehir şiiri 17. yüzyılda yaşamış ve Edirne'de kadılık görevinde bulunmuş bir divan şairinin gözüyle Edirne'nin bazı özelliklerini yansıtması bakımından önemlidir. I. gazelde Edirne'nin gül kokulu güzel suyu, mamur bir şehir olması, gönül çekiciliği, yüceliği, seçkinliği, yüksek kubbelerinin gökyüzüne ulaşması, havasının, suyunun güzelliği, yaşlanmış bir şehirken gençleşip dirilmesi ve şarabı söz konusu edilmiştir. Ancak şehrin bütün bu olumlu denilebilecek güzellikleri padişahın şehri ziyarete gelmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Şair bir yandan şehrin padişahın ziyaretiyle değişen ve yenilenen çehresinden bahsederken öte yandan padişahın övgüsünü de yapmaktadır. Böylece tek bir şiirle hem şehri hem padişahı övmekte belki de kaside gibi bu şiirini de şehre ziyaret amacıyla gelen padişaha sunmaktadır. İki farklı övgüyü böylesi bir şehir şiirinde toplaması bakımından Yahyâ'nın gazeli dikkat çekicidir. Ayrıca bu şiir aracılığıyla padişahın bir şehri ziyaret etmesinin önemi de anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Yahya'nın gazeline benzer özellikler taşıyan şairin çağdaşı Nefî'ye ait, örnek verdiğimiz "Edirne" gazelinde de Nefî, özellikle padişahın şehre gelişiyle şehirde görülen güzelliği ve değişimi dile getirmiş, kendi şairliğini ve padişahı, şehrin özelliklerini de dikkate alarak, başarılı bir şekilde övmüştür. Daha önce de belirttiğimiz gibi iki şairin padişahın Edirne'ye gelişine bağlı olarak şiir yazmaları, padişahın bir şehri ziyareti sırasında şairlerin bu ziyaretten duydukları mutluluğu ifade edip ilgi ve ihsan görmek amacıyla şehir gazellerini kaside gibi sunduklarını göstermektedir. Ancak, bu örnekler şehir gazeli sunmanın bir gelenek haline gelip gelmediğini ve başka örneklerin bulunup bulunmadığını düşündürmektedir.

Yahya'nın farklı özellikteki II. gazelinde ise, şehrin güzel özelliklerinin yok oluşunu anlatan hüznü bir tablo vardır. Ne Edirne ne de Edirne sarayı gül bahçelerini kıskandıran güzelliktir. Eskiden gönül açan yerler artık sıkıntı

vermektedir. Havası ve suyu boşuna övülmüştür. Aşktan ve şaraptan eser kalmamıştır. Şehrin eski haline dönmesi, yenilenmesi için herkes padişahın tekrar gelmesini beklemektedir.

Yahyâ, Nef'î, Bahtî ve Hayâlî'ye ait Edirne şiirleri gibi bir şehri anlatan şehir şiirleri üzerinde yapılacak araştırmalar bu şiirlerin hangi amaçlarla yazıldığı, şaire ne kazandırdığı, bir gelenek haline gelip gelmediği ve şehirlerin söz konusu şiirlerin yazıldığı dönemde öne çıkan bazı farklı özelliklerini öğrenmemize yardımcı olacaktır. Öğreneceğimiz bu bilgiler şüphesiz ki edebiyat, şehir ve kültür tarihi açısından değerli ve önemlidir. Bu nedenle şairlerin gözüyle şehirlerin geçmişteki durumları ve özellikleri hakkında bilgi vermeleri, şehir tarihlerine katkı sağlamaları açısından şehir şiirleri, çeşitli yönlerden incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken şiirlerdir.

KAYNAKÇA:

- AKKUŞ, Metin, (2006), *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Ankara.
- ARIKOĞLU, İsmail, (2008), "Divan Şiirinde Şehir Adlarının Tevriyeli Kullanımı Aydın-Tire Örneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.23, Bahar, Konya, s. 137-144.
- BEYZADEOĞLU, Süreyya Ali, (2005), "El Yazması Belgelere Göre Edirne Manzaraları", *Trakya Üniversitesi Fen-Edeb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2002)*, Edirne Valiliği Yay. Edirne, s.85-92.
- _____, (2001), "Hasan Çelebi Tezkiresindeki Şâirlerin Şehirlere Göre Tasnifi ve Şehir Tasvirleri", *İlmî Araştırmalar*, S.11, İstanbul, s.41-66.
- BOŞKOV, Vanço, (1980), "Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Şehir Mersiyeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı:12, Fasikül:1, Sevinç Matbaası, Ankara, s. 69-76.
- CANIM, Rıdvan, (1995), *Edirne Şairleri*, Akçağ Yay., Ankara.
- _____, (2002), "Şiir Tarihimizde Edirne ve Edirne Şairleri", *Trakya Üniversitesi I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu*, 23-25 Ekim, Edirne.

- ÇAPAN, Pervin, (2004), “Tezkirelerde İstanbul’un Ele Alınışı”, *İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.XXXI, S.81. İstanbul, s.25-52
- DİLÇİN, Cem, (2007), “Divan Şiirinde Çağrışım Ögesi Olarak Yer Adları”, *Tunca Kortantamer İçin*, Ege Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Yayın No:6, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir, s.105-140.
- DURSUNOĞLU, Halit, (2003), “Klasik Türk Edebiyatında Bir Şehrin Güzelleri ve Güzellikleriyle İlgili Eserler (Şehrengizler)”, *TDAY Belleten*, II, TDK. Yay. Ankara, s.57-74.
- EREN, Abdullah, (2004), *Şeyhülislam Yahya Divanı'nın Tahlili*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- EYDURAN, Aysun, (2000), “Biyografi Kaynaklarında Şehir Kültür İlişkisi ve Bunun Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresinde Görünüşü”, *Bilig*, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Kış, S.12, Ankara, s.29-44.
- EYİCE, Semavi, (1994), “Edirne (Çeşmeler, Sebiller)” mad., *DİA*, C.10, İstanbul, s.439-440.
- Fuzûlî Türkçe Divan*, (1958), (hzl. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cunbur), İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- GÖKBİLGİN, Tayyib, (1994), “Edirne” mad., *DİA*, C.10, İstanbul, s.425-431.
- Gökyay, Orhan Şaik, (1992), “Divan Edebiyatında Şehirler I”, *Tarih ve Toplum*, C.XVIII, S.105, İletişim Yay., İstanbul, s.9-12.
- _____, (1992), “Divan Edebiyatında Şehirler II İstanbul ve Edirne”, *Tarih ve Toplum*, C.XVIII, S.106, İletişim Yay., İstanbul, s.9-12.
- Hayâlî Divanı*, (1992), (hzl. Ali Nihat Tarlan), Akçağ Yay., Ankara.
- İSEN, Mustafa, (1994), *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay. Ankara.
- İŞLİ, Emin Nedret; M. Sabri Koz, (1998), *Edirne: Serhattaki Paytaht*, YKY., İstanbul.
- KADIOĞLU, İdris, (2005), *Diyarbakırlı Lebîb Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı*, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayınları, Malatya.
- Karamanlı Aynî Divanı*, (1997), (hzl. Ahmet Mermer), Akçağ Yay., Ankara.

KAYAALP, İsa, (1999), *Sultan Ahmed Divanı'nın Tahlili*, Kitabevi, İstanbul.

KIRKKILIÇ, Ahmet, (1994), "Edirne Şehrengîzleri ve Şairleri", *Yedi İklim Kültür Edebiyat Dergisi*, (Edirne Özel Sayısı), C. 6, S. 47, İstanbul, s.94 - 101.

KURNAZ, Cemal, (1997), *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara.

Mihri Hâtun Divânı, (2007), (hzl. Mehmet Arslan), Amasya Valiliği Yayını, Yayın No:24, Ankara.

Nâbi Divânı, (1997), (hzl. Ali Fuat Bilkan), C.I-II, MEB. Yay., İstanbul.

Nâilî-i Kadim Divanı, (1970), (hzl. Haluk İpekten), MEB. Yay., İstanbul.

Nedim Divanı, (1997), (hzl. Muhsin Macit), Akçağ Yay., Ankara.

Nef'î Divanı, (1993), (hzl. Metin Akkuş), Akçağ Yay., Ankara.

Şeyhülislam Yahyâ Divanı, (2001), (hzl. Hasan Kavruk), MEB. Yay., Ankara.

Tavukçu, Orhan Kemâl, (2005), *Dede Ömer Rûşenî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Erzurum.

Yahyâ Divanı, (1995), (hzl. Rekin Ertem), Akçağ Yay., Ankara.

YEŞİLOĞLU, Ayşegül Mine, (1994), "Şiirlerle Edirne", *Yedi İklim Kültür Edebiyat Dergisi*, (Edirne Özel Sayısı), C. 6, S. 47, İstanbul, s.71-73.